

واکاوی نشانه‌های دیپلماسی دفاعی در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

همت‌اله شمولی^۱ | بهادر نوکنده^۲ | موسی رشید حفظ آباد^۳

چکیده

حفظ امنیت مهمترین دغدغه کشورهاست، زیرا بدون امنیت پیشرفت و ترقی حاصل نخواهد شد. یکی از شیوه‌های تحقق امنیت استفاده از روش دیپلماسی می‌باشد که وزارت امور خارجه عهده دار آن است، اما در کنار دستگاه دیپلماسی سازمان دفاعی نیز می‌تواند با به کارگیری شیوه دیپلماسی دفاعی امنیت را تامین کند. این پژوهش در پاسخ به این پرسش است که نشانه‌های دیپلماسی دفاعی مقام معظم رهبری چیست؟ که در پاسخ، در بیانات مقام معظم رهبری ۱۰ شاخص اصلی دیپلماسی دفاعی مقام معظم رهبری از بیانات ایشان را استخراج نموده و سپس دسته بندی نموده و تاثیرات آنها در قدرت نرم ج.ا.ایران مورد واکاوی قرار گرفته است. چارچوب نظری بر مبنای نظریه تهدید نرم می‌باشد روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی می‌باشد و داده‌ها و منابع آن به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است. نتایج نهایی بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که دیپلماسی دفاعی، می‌تواند منافع و اهداف نظام سیاسی را بدون کاربرد قدرت سخت تامین کند و دیپلماسی دفاعی را می‌توان بخشی از ضرورت‌های راهبردی در دوران جنگ نرم دانست و نهایتاً رسالت دیپلماسی دفاعی افزایش قدرت ملی به منظور دفع تهدیدهای نرم دشمن در همه عرصه‌های سیاسی و نظامی و اقتصادی است.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی دفاعی؛ تهدید نرم؛ مقام معظم رهبری (مدظله العالی)؛ نشانه‌شناسی

DOR: 20.1001.1.20086121.1401.21.97.2.1

۱. نویسنده مسئول: استادیار گروه دفاعی امنیتی پژوهشکده‌ی نظامی، امنیتی، اجتماعی، پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات

اجتماعی فراجا، تهران، ایران
hshamouli@gmail.com

۲. دانشجوی دکتری روابط بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود، سمنان، ایران

۳. کارشناس ارشد روابط بین الملل، دانشگاه آزاد واحد شاهرود، اصفهان، ایران

مقدمه

با پیچیده‌شدن نقش و کارویژه‌های دولت در عرصه بین‌المللی، ابزارهای نقش‌آفرینی دولت‌ها در سیاست خارجی نیز دچار تغییر و تحول شد. این تغییر و تحول که پس از انقلاب‌های صنعتی، ارتباطی، اجتماعی و سیاسی گستره وسیعی یافت، با عمق‌بخشی به مفهوم دیپلماسی در کاربرد نیز تفاوت‌های قابل‌تاملی را ایجاد نمود. این تفاوت‌ها، بیش از آن‌که ناظر بر قلب و دگرگونی مفهوم دیپلماسی باشد، به افزودن دامنه‌های بازیگران سیاسی و موضوع‌های قابل‌بررسی، (البته با حفظ کارویژه‌های سنتی) ارجاع می‌یابد. این گسترش و ژرف‌بخشی به مفهوم دیپلماسی خود را در تبلور مفاهیمی هم‌چون دیپلماسی عمومی، دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی ارتباطی و دیپلماسی دفاعی نشان می‌دهد. دیپلماسی دفاعی، یکی از وجوه متاخر دیپلماسی، بر امتداد ناگزیر مفاهیم سنتی در عصر جدید دلالت دارد. تلاش برای بقاء، امنیت و دفاع از اهداف اولیه و حیاتی هر نظام سیاسی از گذشته تا اکنون به شمار می‌رود. در حقیقت، دفاع، یکی از پایاترین مفاهیم سیاسی، از آن‌جا که به بقاء و حفظ حیات ارتباط می‌یابد، می‌تواند نه تنها از طریق ابزارهای خشونت‌آمیز هم‌چون جنگ صورت پذیرد، بلکه امروزه در قالب مفهوم «دیپلماسی دفاعی» از مجاری مسالمت‌آمیز و مشروع نیز قابل پیگیری است. بر همین اساس دیپلماسی دفاعی، ناظر بر بهره‌گیری از ظرفیت‌های دیپلماسی، گفت‌وگو، تعامل و همه ابزارهای غیرقهری برای پیشبرد اهداف و کارویژه‌های دفاعی است که در آن، بهره‌گیری از ابزارهای غیرنظامی برای کسب بالاترین هدف‌های دفاعی و در نهایت، هدف‌های ملی مدنظر قرار می‌گیرد. (ساعد، ۱۳۸۹: ۶۴) پیش‌فرض اساسی دیپلماسی دفاعی بر این انگاره استوار است که فقط افزایش قدرت ملی برای دفاع از کشور کافی نیست و می‌بایست از سایر ابزارهای مسالمت‌آمیز برای پیشبرد سیاست‌های دفاعی نیز بهره‌گرفت. نظام جمهوری اسلامی ایران، از بدو انقلاب با انواع تهدیدها و حمله‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مواجه بوده است. جنگ تمام‌عیار عراق علیه ایران به مدت هشت سال گواه این ادعا است. با وجود تجربه جنگ هشت‌ساله، تهدیدهای متعدد کشورهای غربی، اعمال تحریم‌های اقتصادی و نظامی و ظهور گروه‌های افراطی متعدد در نزدیکی مرزهای ایران، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به‌عنوان فرمانده کل قوا، با پذیرفتن مسئولیت هدایت نیروهای مسلح، بر توان دفاعی کشور، چه به‌منظور بازدارندگی و در صورت حمله احتمالی دشمنان نظام جمهوری اسلامی ایران، همواره تاکید داشته است. هدف

اصلی این پژوهش بررسی نشانه‌ها و اِلمان‌هایی است که در نوشته‌ها و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) با تاکید بر دیپلماسی دفاعی بیان شده است. دشمن‌شناسی و مقابله با دشمن، یکی از کلیدواژه‌های اساسی بیانات و نوشته‌های مقام معظم رهبری (مدظله العالی) است، اما در این نوشتار با تاکید بیانات قابل دسترس در سایت (www.khamenei.ir) تلاش می‌شود تا رسالت و هدف دیپلماسی دفاعی تنها در برابر تهدیدهای نرم علیه جمهوری اسلامی شناسایی و با چارچوب نظری این نوشتار مورد تحلیل قرار گیرد. حفظ امنیت و مقابله با ناامنی مهم‌ترین دغدغه کشورها در عصر حاضر است. زیرا تنها در پرتو امنیت است که بشر قادر خواهد بود به پیشرفت و ترقی نائل آید. یکی از شیوه‌های مهم در تحقق امنیت و آرامش، استفاده از روش مذاکره و دیپلماسی است. بهره‌مندی از طیف متنوعی از گزینه‌های سخت و نرم در سیاست دفاعی کشورها، بسترساز آزادی عمل بیش‌تر خواهد بود که می‌توان از دیپلماسی دفاعی به عنوان سازوکاری برای بهره‌گیری از قدرت نرم استفاده کرد. دیپلماسی دفاعی، یکی از دغدغه‌های مقام معظم رهبری را در حوزه جنگ نرم و راهبردهای مواجهه با آن را بیان می‌کند. اهمیت دیپلماسی دفاعی تابعی از ضرورت‌های ایفای نقش منطقه‌ای و بین‌المللی ج.ا. ایران محسوب می‌شود. در چنین وضعیتی، دیپلماسی دفاعی بخشی از معادله قدرت در عرصه بین‌الملل محسوب می‌شود. به هر میزان قابلیت قدرت نرم کشور برای مقابله با تهدیدات افزایش یابد، نیاز راهبردی برای بهره‌گیری از سازوکار متنوع تولید قدرت بیشتر می‌گردد. روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی می‌باشد و داده‌ها و منابع آن به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است. روش گردآوری اطلاعات نیز به صورت کتابخانه‌ای اسنادی و با استفاده از کتاب‌ها و مقاله‌های فارسی و مراجعه به بیانات و تدابیر مقام معظم رهبری، در حوزه دیپلماسی دفاعی می‌باشد.

مبانی نظری

تعریف مفاهیم

دیپلماسی دفاعی به معنای کاربرد دیپلماسی در حوزه دفاع برای تامین مطلوب منافع و امنیت ملی است که به طور معمول از سوی سازمان‌های نظامی-دفاعی کشورها بدون کاربرد قدرت سخت با افزایش سطح تعاملات همکاری جویانه و جایگزین نمودن ثبات به جای تنش مورد توجه

- و پیگیری قرار می‌گیرد. هدف از اجرای دیپلماسی دفاعی دفع دشمنی‌ها ایجاد و حفظ اعتماد و کنترل نیروهای نظامی است (Ministry of Defence, 2001)
- کارکردهای دیپلماسی دفاعی در تحقق اهداف و منافع ملی و روابط صلح‌آمیز دولت‌ها و ملت‌ها به شرح ذیل می‌باشد:
- ۱- بهره‌گیری از دیپلماسی دفاعی در برقراری روابط و تعاملات مناسب دفاعی میان سازمان‌های دفاعی کشورها که نقش تعیین‌کننده‌ای در اعتمادسازی و بهبود محیط امنیتی دارند.
  - ۲- انعقاد پیمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی از طریق دیپلماسی دفاعی و تقویت اراده جهانی برای مقابله با تروریسم، کاهش بودجه‌های نظامی، خلع سلاح منطقه‌ای، حل مسالمت‌آمیز مناقشات و برقراری صلح.
  - ۳- استفاده از امکانات، ظرفیت‌ها، تجارب و داشتن مهارت لازم در تحلیل مداوم روابط در محیط بین‌الملل
  - ۴- همگرایی و وابستگی متقابل در حوزه نظامی در روابط دفاعی با دیگر کشورها از طریق دیپلماسی دفاعی و قدرت نرم
  - ۵- مقابله با سیاست منزوی‌سازی و از بین بردن ذهنیت‌های منفی در افکار عمومی جهان و جلب حمایت بین‌المللی در فرایند اجرای سیاست‌های دفاعی
  - ۶- بسط دایره دوستان در میان همسایگان و کاربست مذاکرات سیاسی برای برقراری روابط دفاعی و دوستانه و شناسایی نقاط مشترک که زمینه‌ساز وحدت و اتحاد در برابر زیاده‌خواهی‌ها و فشارهای ابرقدرت‌ها می‌شود.
  - ۷- بازاریابی مناسب برای صنایع پیشرفته و محصولات دفاعی در خارج از مرزها و تقویت تعاملات دفاعی
  - ۸- کاستن از تهدیدات متقارن و غیرمتقارن در جدار مرزها و توسعه کمربند دفاعی و آمادگی جمعی برای شرایط اضطراری
  - ۹- کاهش نگرانی‌های روانی همسایگان در باره آمادگی‌های دفاعی و هزینه‌های نظامی و تشریح دلایل تقویت نظامی در مقابله با تهدیدات

با توجه به این که پیروزی بدون جنگ و خشونت، راهبردی کم‌هزینه‌تر و مطلوب‌تر برای کشورها محسوب می‌شود، سیاستمداران، دیپلمات‌ها و مدیران ارشد حوزه‌های مرتبط با امور دفاعی می‌بایست با تقویت بنیه آموزشی، آگاهی، مهارت و توان لازم را در برنامه‌ریزی دفاعی و امنیتی کسب کنند و بیاموزند که با تکیه بر قدرت فائقه نظامی، می‌توان و می‌بایست قدرت سخت را به قدرت نرم، زور را به قانون و قدرت را به اقتدار مشروع در حوزه دفاعی تبدیل نمایند (پیرمحمدی، ۱۳۹۵: ۱۳).

برای این منظور نخست، چارچوب نظری این نوشتار و روش به کار گرفته شده برای تحلیل به تفصیل بیان شده و پس از استخراج شاخص‌های اصلی دیپلماسی دفاعی و تهدید نرم، به بررسی نوشته‌ها و بیانات پرداخته می‌شود.

دیپلماسی دفاعی و تهدید نرم

امنیت اصلی‌ترین نگرانی دولت‌هاست و درک محیط بین‌المللی و تاثیر عناصر مستقل و وابسته، ثابت و سیال آن در سیاست‌گذاری از لوازم و عناصر تامین اطمینان بخش امنیت ملی است که در جهان معاصر اهمیت آن به مراتب فزونی یافته است. فهم دقیق و جامع این محیط و شرایط ناظر بر ساختار و ماهیت آن، مولفه‌ای بی‌بدیل در تدوین و اجرای راهبردها و سیاست‌های ملی است. در این میان، استفاده از تعامل و مناسبات بین‌المللی خواه در سطح دولت‌ها و فراسوی آن‌ها، ابزاری لازم برای صیانت از تمامیت ارضی و استقلال سیاسی در برابر تهدیدهای نظامی است. در تعریف‌های جدید مفهوم امنیت با نبود تهدید قرین گشته است. در این تعاریف معیار امنیت از لحاظ عینی در فقدان تهدید ارزش‌های اکتسابی و از لحاظ ذهنی نیز در معیار نبود ترس و ترس از مورد هجوم قرار گرفتن ارزش‌های مورد نظر، تعریف شده است. مانند امنیت را شامل تعقیب روانی و مادی ایمنی می‌داند، مقوله‌ای که جزء مسئولیت حکومت‌های ملی بوده تا از تهدیدات مستقیم ناشی از خارج نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه‌ی زندگی شهروندان خود ممانعت به عمل آورند (ماندل، ۱۳۷۷: ۵۱-۵۲). با توجه به تحولات پس از جنگ سرد، و کاهش اهمیت عناصر محسوس قدرت همچون وسعت جغرافیایی و جمعیت کشور، توان فیزیکی، ساختار نیرو، نظام تسلیحاتی بوده بر جنبه‌های نرم‌افزاری و ریز امنیت توجه بیشتری شد. یعنی به‌جای مسائلی نظیر ارتش تسلیحات و استراتژی نظامی، بر مسائلی نظیر مشروعیت سیاسی و مقبولیت

کارآمدی آن‌ها، توان سیاست‌سازی و برنامه‌ریزی اجتماعی و گنجایش و ظرفیت نظام‌های سیاسی در جذب مردم و حتی مخالفان تاکید شده است. از این رو دامنه و گستره امنیت، فراگیرتر بوده و اعم از جنگ افزار و تسلیحات می‌باشد (متقی، ۱۳۸۳: ۱۰۹). در پی ورود وصف «نرم» به حوزه مطالعات امنیتی شاهد شکل‌گیری سه رویکرد منبع‌محور، ابزارمحور و هدف‌محور در تبیین چیستی امنیت نرم می‌باشیم. در رویکرد منبع‌محور، مبنای تمییز سخت از نرم، نوع منابع قدرت برای تامین امنیت است. در این رویکرد منبع‌محور، «استعداد و توان رزمی» و منبع قدرت نرم «استعداد و توان جذب» است. در رویکرد ابزارمحور، نوع ابزار اعمال قدرت و ملاک، امنیت‌سازی است. در این رویکرد «ابزار معطوف به فیزیک مانند کاربرد اسلحه» و «ابزار معطوف به ایده مانند کاربرد رسانه» مدنظر است. در رویکرد هدف‌محور، امنیت بر مبنای هدف‌ها به سخت و نرم تقسیم شده است. در این رویکرد «هدف‌های محسوس مانند تصرف سرزمین» مورد نظر است؛ در حالی که منظور از هدف نرم، هدف قرار دادن مقولات پیچیده‌ای مانند «یک ایده و نگرش» است. (افتخاری، ۱۳۸۸، ۲۸)

دیپلماسی دفاعی، با استخراج مولفه‌های نرمی که در دیپلماسی عمومی مورد تاکید قرار گرفته بود، آن را به بستری برای نظام‌مند نمودن شکل جدیدی از ارتباط‌های بین‌المللی متکی بر انتقال احساس، باور، فکر و رفتار از قدرت مرجع به دیگران و تولید جاذبه و کشش معنوی در میان آن‌ها و در نهایت به بار نشاندن مجموعه‌ای از ایده‌ها، ارزش‌ها و غایت‌ها در ساختار اجتماعی جوامع و ملت‌های هدف، تبدیل نمود. به‌واقع این مفهوم بر شبیه‌سازی و بسطِ دیپلماسی عمومی استوار بوده است. باید توجه داشت که واژه «دفاعی» در دیپلماسی دفاعی، ناظر بر تبیین موضوع و نه ماهیت است. منظور از دفاعی بودن این نوع دیپلماسی، دفاعی بودن موضوع آن، و نه تدافعی بودن تحرکات و جهت‌گیری‌های قابل اتخاذ در قالب آن است. به‌واقع دیپلماسی مورد نظر، متمرکز بر مقوله‌های دفاع ملی و موضوعاتی است که به بخش دفاعی و نیروهای مسلح مربوط می‌شوند. این واژه به معنای تدافعی بودن در برابر تهاجمی بودن نمی‌باشد، بلکه معادله تدافعی-تهاجمی، ناظر بر کاربست ابزارهای سخت در راستای نبرد است که دیپلماسی دفاعی با هدف جلوگیری از مخاصمه مرحله‌ای پیش از آن را تشکیل می‌دهد و در مورد درگیری‌های واقع شده نیز بازگشت به حالت عدم مخاصمه را تعقیب می‌کند. امروزه، توجه کشورها به امنیت دفاعی به دلیل روند نزولی توسل

به زور برای تأمین خواسته‌ها و هدف‌های خود، نسبت به سال‌های پیش کمتر شده است و در مقابل، تأمین رفاه و توسعه اقتصادی و امنیت اجتماعی و فرهنگی با اهتمام بیشتری دنبال می‌شود. در نتیجه کشورها در چارچوب چنین روندی، مأموریت‌های جدیدی را برای ارتش و نیروهای دفاعی خود تعریف می‌کنند. در این راستا، کارکرد نیروهای نظامی فقط محدود به دوران جنگ و دفاع نبوده و این نیروها قادرند در زمان صلح نیز به تأمین منافع و اهداف ملی یک کشور کمک نمایند. در چنین چارچوبی، مفهوم «دیپلماسی دفاعی»، مورد توجه نخبگان سیاسی و نظامی قرار گرفت. از این منظر، کاربرد سیاست دفاعی در عرصه دیپلماسی به منظور تأمین هدف‌های عالیّه یک نظام سیاسی در قالب راهبرد کلان ملی است. بنابراین، دیپلماسی دفاعی در برگیرنده هر دو بعد قدرت نرم، سخت و عملیاتی کردن آن در محیط بین‌المللی است، به گونه‌ای که منافع و هدف‌های نظام سیاسی با کمک بخش دفاع و بدون کاربرد قدرت سخت تأمین گردد (جوانمرد، ۱۳۸۸: ۷). در کانون دیپلماسی دفاعی، همکاری‌های نظامی میان کشورها در راستای تحقق هدف‌های امنیت ملی آن‌ها قرار می‌گیرد و دولت‌ها می‌کوشند از امتیازها و توانایی‌های خود در حوزه دفاعی برای وابسته کردن کشورها به خود، افزایش وابستگی متقابل امنیتی، اعتمادسازی، جلوگیری از بروز منازعه، حل منازعه‌ها، صلح‌سازی، ایجاد چارچوب‌های امنیتی منطقه‌ای و مانند آن استفاده کنند (انعامی علمداری، ۱۳۸۹: ۱۳۲). بنابراین این در تعریف این مفهوم می‌توان گفت دیپلماسی دفاعی؛ تأمین نیروهای نظامی متناسب برای وزارت دفاع که در تحقق وظایف محوله خود، از جمله رفع خصومت، برقراری اعتماد و همکاری و کمک به ایجاد یک نیروی نظامی پاسخگو کمک شایانی به جلوگیری و یا حل منازعه‌ها خواهد کرد، است. در مورد کشورمان، وضعیت تهدیدها علیه تمامیت ارضی در شرایط وقوع جنگ تحمیلی و پس از خاتمه جنگ و در پایه سه الگوی حفظ محور، بسط محور و رشد محور در سیاست کلان امنیت ملی کشور به دو گونه کلی، «دفاع همتراز» و «ناهمتراز» تقسیم‌بندی شده است.

رهنامه دفاع همتراز: هسته مرکزی این رهنامه، دفع تجاوز بود؛ تجاوزی که در آستانه شکل‌گیری نظام سیاسی جدید و با وجود مشکلات و نابسامانی در ساختار و هماهنگی نیروهای مسلح ملی و نقصان در آمادگی کامل برای دفاع از کشور در برابر هجوم خارجی، توسط رژیم بعث به انجام رسیده بود. دوره حیات این رهنامه، دوره هشت ساله دفاع مقدس بود؛ دوره‌ای که با

متوقف ساختن تجاوز و هم‌چنین تنبیه متجاوز خاتمه یافت. در این دوره مناسبات دیپلماتیک کشور در حوزه غیرنظامی و هم‌چنین نظامی بود. تلاش دیپلماسی نظامی بر تامین تسلیحات و آماد و پشتیبانی رزمندگان در طول جنگ متمرکز شد و نوع سیاستگذاری‌های جهانی حاکم بر شرایط آن زمان و ادراکی که کشورمان از قرار گرفتن مجموعه‌ای از کشورها در برابر کشورمان و در حمایت از رژیم بعث داشت، زمینه‌ای برای تامل در طرح‌ریزی برنامه‌هایی متکی به اعتمادسازی و اعتماد کردن به بازیگران بین‌المللی باقی نگذاشته بود.

رهنامه دفاع ناهمتراز: با خاتمه جنگ و استمرار خصومت قدرت‌های بزرگ به‌ویژه آمریکا با کشورمان، وضعیت تهدید مقطعی جنگ تحمیلی، به تهدیدی دامنه‌دار و بلندمدت تغییر چهره داد؛ تهدیدی که در آن عراق که ستون اول جنگ بود، جای خود را به دولت‌هایی داد که در پشت صحنه این جنگ علیه کشورمان با یکدیگر همکاری‌های همه‌جانبه نظامی و سیاسی داشتند. از این رو با خاتمه جنگ، تصور تهدید و جدیت آن همواره در صدر سیاست‌گذاری‌های امنیت ملی از جمله دفاعی کشور قرار داشته است. متناسب با این سیاست‌گذاری است که رهیافت «دفاع همه‌جانبه» ارائه و رهنامه دفاعی کشور نیز بر همین اساس به دفاع بازدارنده یا دفاع همتراز-ناهمتراز سوق یافته است. در این رویکرد، همه توانمندی‌ها و اقتدار ملی به منظور مقابله با هرگونه تهاجم خارجی از سوی هر بازیگری، به کارگیری خواهد شد و در این راستا دو عنصر مهم مورد توجه قرار گرفته است که یکی ایجاد توانمندی‌های دفاعی موثر نرم و سخت به منظور ممانعت از وقوع تهاجم خارجی (ظرفیت‌سازی ملی و تقویت قدرت ملی) و دیگری، ایجاد آمادگی کامل برای ایفای نقش، و سرکوب قاطع هرگونه تجاوز احتمالی یا توقف سریع تجاوز با کمترین فاصله از وقوع آن می‌باشد. بازدارندگی فعال، تنش‌زدایی و اعتمادسازی، دیپلماسی دفاعی در چارچوب همین رهنامه جای می‌گیرد.

در حقیقت نشانه‌شناسی ارتباط به‌گونه‌ای کلی را دربرمی‌گیرد و هرچیز که بر چیز دیگر دلالت کند در قلمرو آن جای خواهد داشت (احمدی، ۱۳۸۵: ۷). هدف رویکرد نشانه‌شناسی، کشف اصول کلی‌ای است که نظام نشانه‌شناسی بر مبنای آن‌ها عمل می‌کند. به این ترتیب، نشانه‌شناسی یک موضوع را در کلیت خود بازسازی می‌کند تا بتواند از این راه قواعد کارکردی آن موضوع را کشف کند. به بیان دیگر هدف نشانه‌شناسی بررسی و درک نظامی از نشانه، بدون توجه به ماهیت

و محدودیت‌های آن است. (تاجیک، ۱۳۹۰: ۲۲۰) به نظر نظریه پردازان حوزه نشانه‌شناسی، هر چه در قالب یک فرهنگ معنی داشته باشد، «نشانه» و در نتیجه موضوع مطالعه نشانه شناختی به حساب می‌آید. در واقع درباره قلمرو نشانه‌شناسی توافقی وجود ندارد، بدیهی است که سن و سال مخاطب، طبقه، جنسیت و پایگاه فرهنگی او در فهم و افاده معنای ضمنی پدیده‌های هنری نقشی انکارناپذیر ایفا می‌کند» (ضمیران، ۱۳۸۲: ۱۱۹). وقتی رمزگان هنری به مثابه یک رمزگان عمومی شناخته شود از حیثه رمزگان هنری و زیباشناختی خارج خواهد شد و در مقوله اول جای خواهد گرفت. (کالر، ۱۳۹۳: ۱۲۴-۱۱۸). مطالعه نشانه‌شناسی می‌تواند به پژوهشگر کمک کند تا از دلالت‌ها و نقش‌های نشانه‌ها و نقشی که افراد در بنا کردن حقایق و وقایع اجتماعی و امر سیاسی ایفا می‌کنند، آگاه شود (تاجیک، ۱۳۹۰: ۲۱۹). پس از جنگ سرد، اهمیت عناصر محسوس و سخت قدرت هم چون وسعت جغرافیایی و جمعیت کشور، توان فیزیکی، قدرت نظامی و اقتصادی، نظام تسلیحاتی و ... کاهش یافت. (گیرو، ۱۳۸۰: ۱۴۵) در عین حال، به میزان اهمیت تأثیرگذاری عوامل و عناصر نامحسوس و نرم‌افزاری همچون کیفیت رهبری و دیپلماسی، حقانیت سیاسی، اطلاعات فنی و نظری، نیروی انسانی و کیفیت آن‌ها، اعتماد عمومی و انسجام اجتماعی، ..... افزوده شد. (آذر و مون، ۱۳۷۹: ۱۱۵) در همین ارتباط، سیطره حاکمیت تفکر واقع‌گرایی بر عرصه روابط بین‌الملل، که بر مبنای چهره سخت‌افزاری و حاد امنیتی بود، با رویکردهای جدید که بر جنبه‌های نرم‌افزاری و ریز امنیت مبتنی بود، به چالش گرفته شد. (سیف زاده، ۱۳۸۳: ۴۶-۴۵). در پی ورود وصف «نرم» به حوزه مطالعات امنیتی تقسیم‌بندی تهدیدها و جنگ‌ها به نرم و سخت نیز رواج یافت. در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) نیز به انواع تهدیدها و جنگ‌ها که در دیپلماسی دفاعی باید به آن توجهی ویژه داشت، پرداخته شده است. تهدید نرم از منظر ایشان به معنای «ایجاد تردید در دل‌ها و ذهن‌های مردم به سبیل ابزارهای فرهنگی، نفوذ، دروغ و شایعه پراکنی است» (آیت‌الله خامنه‌ای، رهیافت‌ راهبر: ۱) در این تهدیدها «دشمن به دنبال تخریب و از بین بردن سنگرهای معنوی است» (آیت‌الله خامنه‌ای، رهیافت‌ راهبر: ۲) اسلام، انقلاب، اصل ولایت فقیه و حکومت دینی از عرصه‌های اصلی مورد تهدید و هجمه نرم دشمن و استکبار است که توسط قدرت‌های بزرگ سازماندهی و مدیریت می‌شود. توجه به این تهدیدهای نرم زمینه را برای بررسی مفهوم دیپلماسی دفاعی فراهم می‌سازد. به عبارت بهتر از آن جا که دشمن دیگر تنها بر جنبه‌های

سخت‌افزاری قدرت و تهدید تکیه ندارد، می‌بایست جمهوری اسلامی ایران نیز با شناخت صحیح این تهدیدها از ابزارها و ادوات لازم جهت دفاع، به‌ویژه دیپلماسی بهره برد. چنانچه مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بارها بر افزایش اقتدار برای جلوگیری از تهدید اشاره کردند. «برادران نیروهای مسلح جمهوری اسلامی باید قوی بشوند و قدرت دفاعی خود را بالا ببرند. این، دو کلمه حرف است؛ اما پشت سر این حرف، هزاران تلاش قرار دارد. اگر تلاش نکردیم، آن دو محقق نخواهد شد و اگر نشد، ملت و کشور و انقلاب و نظام جمهوری اسلامی مان، تهدید خواهد شد» (بیانات در مراسم اعطای نشان فتح به فرماندهان سپاه و ارتش ۶۸/۷/۵). از آنجا که دیپلماسی دفاعی یک مفهوم نسبتاً نوپدید است این کلیدواژه مستقیماً در بیانات و مکتوبات بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به کار نرفته و بر همین اساس نشانه‌ها و شاخص‌های مورد توجه نگارندگان قرار گرفته است. با توجه به این که بیانات مقام رهبری با توجه به مناسبت‌ها و مخاطب‌ها از تنوع و پراکندگی بالایی برخوردار است، می‌توان در وجوه ده‌گانه دیپلماسی دفاعی مطالبی را از ایشان یافت. بر همین اساس پس از جمع‌آوری و خوانش بیانات و مکتوبات ایشان در وجوه ده‌گانه می‌توان به میزان اهمیت آن‌ها از منظر رهبر معظم انقلاب واقف شد.

بر همین اساس، نشانه‌شناسی به‌مثابه یک روش می‌تواند برای شناخت چگونگی معنادار شدن جهان سیاست و چگونگی تثبیت تصورات و ذهنیت ما درباره امور و پدیدارهای سیاسی تعریف شود. هر نشانه سیاسی در تعامل، چالش، تبانی، پذیرش، طرد، تناقض، تقابل، هم‌گرایی، واگرایی، هم‌سویی، دگرسویی، هم‌گونگی و دگرگونگی با نشانه‌های سیاسی دیگر، حرکتی فرایندی را رقم می‌زند که این حرکت خود راهی است به سوی تولید معنا. (تاجیک، ۱۳۹۰: ۲۳۴)

شاخص‌های دیپلماسی دفاعی در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) صلح‌ساز

بر اساس چارچوب نظری گفته شده، یکی از وجوه دیپلماسی دفاعی صلح‌سازی است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) بارها بر صلح به‌عنوان هدف سیاست خارجی و حاکمیت عقل و خرد انسانی در مسیر دیپلماسی تأکید کرده‌اند. «جمهوری اسلامی طرفدار صلح، برادری، عزت کشورهای این منطقه و طرفدار عزت کشورهای اسلامی است» (بیانات در دیدار جمعی از مردم آذربایجان ۲۸/۱۱/۱۳۸۸) نه تنها جمهوری ایران یک نظام سیاسی منطقی و صلح‌طلب است که «ملت ایران هم، یک ملت صلح‌طلب است. ملت ایران سرستیزه‌گری با هیچ ملتی را ندارد» (بیانات

در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری ۱۳۸۴/۰۵/۱۲). حتی ایشان با تاکید بر جداسازی دولت از ملت آمریکا، ملت آمریکا را دوست جمهوری اسلامی ایران خطاب کردند. « ما می خواهیم به همه انسان‌ها خدمت کنیم، محبت کنیم؛ ما می خواهیم با همه انسان‌ها، با همه ملت‌ها، روابط دوستانه و محبت آمیز داشته باشیم؛ ما حتی با ملت آمریکا هم هیچ دشمنی نداریم؛ آن‌ها هم مثل بقیه ملت‌هایند» (بیانات در دیدار پنجاه هزار فرمانده بسیج سراسر کشور ۱۳۹۲/۰۸/۲۹).

صلح و همکاری‌های بین‌المللی می‌تواند یکی از وجوه مفهوم دیپلماسی دفاعی به‌شمار رود. از آن‌جا که این مفهوم بر اعمال و سیاست‌های دیپلماتیک تاکید دارد، با توجه به جهت و هدف سیاست خارجی می‌تواند جنبه صلح‌سازانه داشته باشد. افزایش همکاری‌های دفاعی با دولت‌های گوناگون، انعقاد تفاهم‌نامه‌ها و معاهداتی که بر گسترش صلح و محدودسازی استفاده از تسلیحات کشتار جمعی تاکید دارد، خوش‌بینی به نهادها و سازمان‌های بین‌المللی و همکاری‌های گوناگون با این سازمان‌ها، شفاف بودن اطلاعات نظامی و انتشار ره‌نامه‌های نظامی و دفاعی و تلاش برای جلب اعتماد قدرت‌های جهانی از جمله ویژگی‌ها و شاخص‌های این وجه از دیپلماسی دفاعی می‌باشد.

این صلح‌طلبی در نتیجه یک دیپلماسی هنرمندانه و عقل‌محور امکان‌پذیر است. چراکه به باور ایشان «شان دیپلماسی حفظ و ایجاد رابطه نیست، دیپلماسی اثرگذاری است.» (آیت‌الله‌خامنه‌ای، راهبردهای سیاست خارجی: ۱۹) و «دیپلمات به مثابه یک هنرمند» (آیت‌الله‌خامنه‌ای، راهبردهای سیاست خارجی: ۱۸) باید با هنرمندی و پیروی از منطق و خرد انسانی منافع ملی و مصالح اسلامی را پیگیری نماید. «همیشه باید یک عقل دیپلماسی بر کارهای دیپلماسی حکومت کند. عقل دیپلماسی یعنی همان چیزی که بین این هدف و این مبارزه اصولی و ظرافت‌های دیپلماسی که نیازها را برآورده خواهد کرد، جمع کند. (آیت‌الله‌خامنه‌ای، راهبردهای سیاست خارجی: ۱۶). خردمندی، تجربه و هنر و ظرافت دیپلماسی است آن دستگامی که می‌تواند جلو حمله را سد کند، منافع کشور را تامین کند. دوست فراهم کند، اعتماد ایجاد کند، رابطه به وجود بیاورد و مجموعه‌های کارآمد درست کند، دیپلماسی است.» (آیت‌الله‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی ۱۳۹۹: ۱۹) البته این خردمندی و عقل‌محوری نباید به فراموش کردن ارزش‌های اسلامی و یا کوتاه آمدن در برابر قدرت‌های سلطه‌جو بینجامد. چراکه می‌باید «در برابر تهدیدهای دشمنان گستاخ و شجاع بود»

(مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، (آیت‌الله‌خامنه‌ای (مدظله العالی: ۱۵:۱۳۹۹) اما در تصمیم‌گیری‌ها از حاکمیت عقل و منطق بهره برد.

این بهره‌مندی از تجربه و خرد بشری سبب می‌شود در وجه صلح‌طلبانه دیپلماسی به مجامع و معاهدات بین‌المللی به دیده مثبت نگریسته شود. «ما باید در ارتباط دوجانبه، ارتباطات منطقه‌ای و در مجامع جهانی، حضور فعال داشته باشیم و نباید هیچ مجمع جهانی را که در آن عضو هستیم دست کم بگیریم» (آیت‌الله‌خامنه‌ای (مدظله العالی: ۱۹:۱۳۹۹) این امر سبب می‌شود همه کشورهای مورد شناسایی و احترام جمهوری اسلامی قرار گرفته و مخاطب دیپلماسی آن قرار گیرند: «ما معتقد به ارتباط سالم، قوی و توأم با ادب دیپلماسی با همه کشورهای هستیم الا آن کشورهای مورد استثناء و این را وسیله‌ای می‌دانیم برای حضور حقیقی جمهوری اسلامی در دنیا» (آیت‌الله‌خامنه‌ای (مدظله العالی: ۵۵:۱۳۹۹) البته آیت‌الله‌خامنه‌ای با در نظر گرفتن تاریخ و تهدیدهای گذشته و حال کشورهای آمریکا و اسرائیل، گرایش صلح‌طلبانه با آنها را مورد سوء ظن قرار داده و نسبت به آن با دیده تردید و بدبینی و نگرسته‌اند. «تشنج زدایی یکی از اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی است. نه با آمریکا و اسرائیل. باید سعی کنید تشنج را بکاهید، ارتباطات را مستحکمتر نمایید و رفتارهای را اطمینان بخش تر کنید» (آیت‌الله‌خامنه‌ای (مدظله العالی: ۳۹:۱۳۹۹). این ارتباطات دوستانه بیشتر در ارتباط با کشورهای همسایه و منطقه توصیه شده است که با توجه به تهدید اسرائیل علیه مسلمانان این منطقه موجه و منطقی به نظر می‌رسد. «ما به سوی همسایه‌های خلیج فارس - که منطقه عمده نفتی دنیا متعلق به این مجموعه است - همیشه دست دوستی دراز کرده‌ایم؛ الان هم با آنها دوستیم و دست دوستی دراز میکنیم و اعتقاد ما این است که کشورهای حوزه‌ی خلیج فارس باید پیمان دفاعی مشترک داشته باشند و باید با هم همکاری کنند. برای دفاع از این منطقه‌ی مهم نباید آمریکا و انگلیس و بیگانگان و دیگران و طمع‌ورزان بیایند؛ خود ما باید امنیت این منطقه را حفظ کنیم؛ و این با همکاری کشورهای خلیج فارس ممکن است.» (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی ۱/۱/۱۳۸۶) این همکاری به زعم مقام رهبری سبب عزت‌مندی مسلمانان و منطقه خاورمیانه خواهد شد: «همه ملت‌های منطقه می‌دانند، بسیاری از دولت‌های این منطقه می‌دانند؛ جمهوری اسلامی طرفدار صلح است، طرفدار برادری است، طرفدار عزت کشورهای این منطقه است، طرفدار عزت کشورهای اسلامی است» (بیانات در دیدار

جمعی از مردم آذربایجان (۲۸/۱۱/۱۳۸۸) اما این امر سبب محدود شدن سیاست خارجی به کشورهای مسلمان و منطقه نشده و ایران نسبت به همه کشورها این رویکرد را ابراز و اعلام کرده است. «ما سیاست خارجی خودمان را مبتنی کردیم بر دوستی و برادری و ارتباط با همه کشورهای مسلمان و کشورهای منطقه از همسایه و غیر همسایه؛ این سیاست ما است؛ ما همین‌جور هم عمل کردیم، همین‌جور هم در آینده عمل خواهیم کرد.» (بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی. ۱۹/۱۰/۱۳۹۳)

بازدارنده

وجه دیگر دیپلماسی دفاعی، بازدارندگی و نمایش اقتدار و توان دفاعی به منظور ارباب دشمنان احتمالی است. در این وجه، هدف اصلی افزایش قدرت و توان دفاعی و نظامی به منظور پیشگیری از حمله احتمالی است. در این وجه استفاده از زور و قدرت برای تهدید کشورهای ضعیف استفاده نمی‌شوند و صرفاً به جهت بازداشتن «دیگری» از مداخله، تهدید، ارباب، آشکار ساختن دشمنی و یا حتی بروز تهاجم احتمالی است. از جمله شاخص‌های بازدارندگی می‌توان به افزایش هم‌کاری‌های دفاعی تنها با متحدان استراتژیک، گسترش معاهدات دوجانبه نظامی و دفاعی با دولت‌های حمایت‌گر، عدم اعتماد به رویه‌های قانونی در سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای آن، عدم لزوم شفافیت توان دفاعی و اعلام میزان امکانات و توانایی‌های دفاعی اشاره کرد.

در وجه بازدارنده دیپلماسی دفاعی بیانات فراوانی از مقام معظم رهبری (مدظله العالی) وجود دارد که نشان می‌دهد ایشان نسبت به افزایش قدرت ملی و توان دفاعی در بحث بازدارندگی تأکید بیشتری نسبت به صلح‌طلبی دارند. در ادامه به برخی از مهم‌ترین این فرمایشات اشاره می‌شود. به باور مقام معظم رهبری (مدظله العالی) «هدف دیپلماسی توسعه طلبانه و تجاوز کارانه نیست... یعنی به هیچ وجه به فکر حکومت جهانی واحد به وسیله خودمان هم نیستیم که کسی تصور کند ما می‌خواهیم همه دنیا را مسلمان کنیم ما هم خودمان در راسش باشیم» (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی) ۲۴:۱۳۹۹). ایشان در این گفته به صراحت به اتهام توسعه‌طلبی و تجاوز کاری جمهوری اسلامی که از سوی دشمنان مطرح می‌شود، تاخته و آن را رد کرده است. به نظر ایشان «عالم دیپلماسی، عالم اغماض و رودربایستی و محافظه کاری نیست، عالم بده بستان است. روابط با کشورهای غربی که تأثیر گذاری بالایی نسبت به موضوع دارند» (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله

العالی ۱۳۹۹: ۲۹) این بده بستان، اگرچه مبتنی بر تجاوز و توسعه‌طلبی نیست اما در جهت بازیابی توان و اقتدار نظامی ایران مورد استفاده قرار خواهد گرفت. بر همین اساس «این تعامل و ارتباط به معنای دست کشیدن از اصول و ارزش‌ها نیست» (آیت‌الله‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی ۱۳۹۹: ۲۹) چرا که دست کشیدن از ارزش‌های اسلامی و «تواضع در مقابل قدرت‌های بین‌المللی، به خصوص آمریکا، اصلاً این‌ها را راضی نمی‌کند آنچه آن‌ها را راضی می‌کند این است که ما از وجود اسلامی خود متخلی شویم» (آیت‌الله‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی ۱۳۹۹: ۳۶) و یا به عبارت دیگر هویت اسلامی خود را کنار گذاشته و در راستای منافع آمریکا عمل کنیم.

توان دفاعی ایران به زعم مقام رهبری بسیار مهم است و به خاطر همین اهمیت مورد هجوم غرب قرار دارد. «اینکه کشور بتواند از خودش دفاع بکند و این را دیگران بدانند که این قدرت دفاعی در کشور هست، این خیلی مهم است. شما ببینید سر قضیه‌ی اس ۳۰۰ که ما می‌خواستیم بخریم، چه جنجالی راه انداختند و پشت این جنجال چه تحرکاتی... در حالی که اس ۳۰۰ که بنا نیست شهری را بزند، اس ۳۰۰ بنا است مهاجم را بزند، این است دیگر؛ یعنی دشمن، قدرت دفاعی را در کشور نمی‌تواند تحمل بکند، اینکه شما قدرت دفاعی داشته باشید را نمی‌تواند تحمل کند. بنابراین یکی از اساسی‌ترین کارها همین است که ما ابزارهای دفاعی مان را تقویت بکنیم» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت، ۱۳۹۵/۰۶/۰۳). اهمیت کسب اقتدار به اندازه‌ای است که ایشان آن را بُن و اساس کشور دانسته‌اند. «یقیناً پایه اقتدار نظامی هر کشور، میتواند نمایشگر توانایی‌های عمومی و بین‌المللی آن کشور باشد.» (بیانات در هشتمین مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش ۱۳۹۳/۰۸/۲۶) اما این اقتدار تنها جنبه سخت‌افزاری ندارد، «اقتدار یک ملت فقط به نیروهای مسلح نیست. اقتدار ملت، یک حقیقت چندجانبه است؛ نیروهای مسلح، آن خط مقدم تحرک و نشانه‌ی اقتدار ملتند.» (بیانات در دانشکده علوم دریایی نوشهر ۱۳۸۸/۰۷/۱۴) «علاج ملت ایران در کسب اقتدار است؛ این اقتدار فقط به معنای اقتدار نظامی نیست؛ باید اقتدار علمی، اقتدار اقتصادی، اقتدار اخلاقی و اجتماعی و بالاتر از همه اقتدار معنوی و روحی هم کسب کنیم.» (پیام نوروزی رهبر انقلاب به مناسبت حلول سال ۱۳۸۷/۰۱/۰۱)

این افزایش قدرت در جهت ایجاد هراس در دشمنان و جلوگیری از اقدام خصمانه آن‌ها علیه جمهوری اسلامی مورد استفاده قرار خواهد گرفت. «در طول سال‌های گذشته گاهی اوقات سخنانی از جانب برخی مسئولان مطرح شده مبنی بر اینکه رفع تهدید نظامی و جنگ به دلیل فلان اقدام بوده است، درحالی که این سخنان صحیح نیست، زیرا تنها عامل رفع تهدید نظامی، «اقتدار دفاعی و نظامی» و «ایجاد ترس و رعب در دشمن» بوده و خواهد بود.» (دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با رهبر انقلاب ۱۳۹۵/۰۶/۲۸). در جایی دیگر ایشان به صراحت به مساله و اهمیت بازدارندگی در قدرت دفاعی کشور اشاره کرده و فرمودند: «آنچه جمهوری اسلامی دارد، آنچه تاکنون تحصیل کرده است - که با ابتکار خود و با همت خود تحصیل کرده است و رهین منت هیچ دولت و هیچ قدرت دیگری نیست - برای بازدارندگی و برای داشتن اقتدار بازدارنده به دست آورده است و تحصیل کرده است، بعد از این هم در این راه پیش خواهد رفت. ما، بعد از این هم، تا آنجایی که بتوانیم و با همه همتان، با همه تلاشمان، با همه استعداد نیروی انسانی مان که کم هم نیست، در راه افزایش قدرت بازدارندگی پیش خواهیم رفت و آن را به کار خواهیم گرفت، برای اینکه دشمن به فکر تعرض نیفتد و بداند که اگر چنانچه تعرض کرد، ضربه محکمی خواهد خورد، واکنش سختی خواهد دید» (بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه السلام) ۱۳۹۶/۲/۲)

بازدارندگی و افزایش اقتدار در داخل جمهوری اسلامی به معنای نفی همکاری و انکار سازمان‌های بین‌المللی نیست. «در زمینه مسائل جهانی، جمهوری اسلامی به همکاری بین‌المللی معتقد است. ما معتقدیم در دنیا هم اگر میان انسانهای خیرخواه وحدتی وجود داشته باشد، کار دنیا اصلاح خواهد شد. منتها این کار در دنیا، خیلی مشکل است. لذا ما در عرصه بین‌الملل دو نوع کار داریم. یک کار اصلی، که عبارت است از همکاری‌های بین‌المللی - همکاری با ملت‌ها، با دولته‌ا و تلاش‌های مشترک - و یک کار اضطراری، که همان مبارزه است. بله؛ ما در صحنه بین‌المللی مجبوریم با دشمنان این ملت مبارزه کنیم. ای کاش این ملت هیچ دشمنی نداشت و ما هم مجبور نبودیم با او مبارزه کنیم؛» (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم رضوی ۱۳۷۵/۰۱/۰۴) اما این همکاری‌ها و مبادلات بین‌المللی شامل نیروهای دفاعی و محدود کردن آنها نمی‌شود چرا که به باور مقام معظم رهبری (مدظله العالی) این امر می‌تواند به کاهش توان بازدارندگی و در نتیجه بروز

انواع تهدیدات منجر شود. «راه مقابله با دشمن این است که ما بعکس و برخلاف خواسته او، روی عناصر اقتدار خودمان تکیه کنیم. اعلام کردیم، باز هم اعلام میکنیم که امکان دفاعی و قدرت دفاعی کشور قابل مذاکره و چک و چانه نیست. بیایند چک و چانه کنند که چرا شما فلان ابزار دفاعی را دارید؟ چرا فلان جورش را دارید؟ چرا تولید میکنید؟ چرا تحقیق میکنید؟ ما درباره آن چیزهایی که اقتدار ملی را افزایش میدهد یا تأمین میکند یا پشتیبانی میکند با دشمن هیچ چک و چانه‌ای، هیچ معامله‌ای نداریم؛ ما راه اقتدار کشور را پیش میرویم.» (بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش ۱۳۹۶/۰۸/۰۳)

در مسیر افزایش توان بازدارندگی اولویت با همکاری دفاعی با کشورهای همسایه و مسلمان است چرا که اشتراکات بیشتری میان ما و آن‌ها وجود دارد. «اعتلای شأن، موقعیت، اقتدار و نقش جمهوری اسلامی ایران در منطقه و نظام بین‌الملل به منظور تحکیم امنیت ملی و پیشبرد منافع ملی با تأکید بر: تقویت همکاری‌های دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی با اولویت کشورهای همسایه است.» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت) این توان دفاعی تنها باعث بازدارندگی نشده و حتی می‌تواند به مثابه تهدیدی علیه قدرتهای زورگو و مداخله‌گر در منطقه به شمار رود. «در شرایطی که قدرت‌های زورگوی دنیا، چتر قدرت خود را گسترانیده‌اند و هیچ رحمی در وجود آنها به چشم نمی‌خورد و علناً مجلس عروسی و بیمارستان را به بهانه‌ی مبارزه با تروریسم بمباران می‌کنند و صدها انسان بی‌گناه را به خاک و خون می‌کشند و به هیچ سازمان و نهادی هم پاسخگو نیستند، باید توان و قدرت دفاعی را افزایش داد تا قدرت‌های زورگو، احساس تهدید کنند.» (بازدید فرمانده کل قوا از نمایشگاه صنعت دفاعی و دیدار با مسئولان و متخصصان وزارت دفاع ۱۳۹۵/۰۶/۱۰) ایشان در فقراتی اشاره می‌کنند که عنصر مقاومت می‌تواند هم افزایش توان دفاعی ایران را در برداشته باشد و هم قدرت بازدارندگی آن را تأمین کند. «دولت مقاومت» یعنی چه؟ یعنی تسلیم زورگویی نشدن، تسلیم زیاده‌طلبی نشدن، در موضع اقتدار ایستادن. دولت مقاومت در موضع اقتدار قرار می‌گیرد. ببینید، دولت مقاومت نه اهل تجاوز است، نه اهل سلطه‌طلبی و دست‌اندازی به ملت‌ها و کشورها است، نه اهل فرو رفتن در لاک دفاعی و موضع انفعال است؛ هیچ کدام از اینها نیست. بعضی خیال میکنند اگر ما بخواهیم خودمان را از تهمت سلطه‌طلبی و اقتدارطلبی بین‌المللی و منطقه‌ای برکنار کنیم، باید برویم در لاک دفاعی؛ این جور نیست. در

لاک دفاعی نمی‌رویم، در موضع انفعال قرار نمی‌گیریم، بلکه ما در موضع «أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ» (سوره مبارکه الأنفال آیه ۶۰) قرار می‌گیریم. در موضعی قرار می‌گیریم که در این آیه‌ی شریفه از آن تعبیر شده است به «تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ»؛ «تُرْهِبُونَ بِهِ» یعنی چه؟ «تُرْهِبُونَ بِهِ» همان چیزی است که در ادبیات سیاسی امروز به آن «قدرت بازدارندگی» می‌گویند. جمهوری اسلامی در جایگاهی قرار می‌گیرد که دارای قدرت بازدارندگی است؛ دارای اقتدار بازدارنده است؛ می‌خواهند این اقتدار نباشد. آنچه جمهوری اسلامی دارد، آنچه تاکنون تحصیل کرده است - که با ابتکار خود و با همت خود تحصیل کرده است و رهین منت هیچ دولت و هیچ قدرت دیگری نیست - برای بازدارندگی و برای داشتن اقتدار بازدارنده به دست آورده است و تحصیل کرده است، بعد از این هم در این راه پیش خواهد رفت.

«بیانات در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه‌السلام) ۲۰/۰۲/۱۳۹۶»

تهاجمی

اگرچه دیپلماسی دفاعی با هجمه و تخاصم سنخیت نزدیکی ندارد، اما می‌تواند در برخی جنبه‌ها حالت تهاجمی به خود بگیرد. در حقیقت اگرچه فلسفه وجودی دیپلماسی دفاعی استفاده از ابزارهای نرم و دیپلماتیک قدرت در جهت دفاع از منافع و مصالح ملی است، اما می‌تواند در برابر موضوعات مشخص و مخاصمه برانگیز حالت تهاجمی به خود بگیرد. این جنبه خود را در ویژگی‌هایی هم چون رد همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و اتکا به منابع و نیروهای داخلی برای دفاع و یا حتی حمله نظامی، بی‌اعتمادی به معاهدات و قراردادهای نظامی، بدبینی به سازمان‌های بین‌المللی و خروج یا تهدید به خروج از آن، تعارض و پنهانکاری در ارائه اطلاعات نظامی و غلو و بزرگنمایی در دستاوردهای نظامی، تلاش در جهت نفوذ و مداخله در کشورهای همسایه نشان می‌دهد.

با توجه به انواع تهدیدها و تخاصم‌های گوناگون از طرف قدرت‌های بزرگ به ویژه آمریکا و اسرائیل، دیپلماسی از مقام رهبری (مدظله العالی) می‌تواند جنبه تهاجمی نیز داشته باشد. «دیپلماسی به مثابه جنگ، به دلیل مخالفت قدرت‌ها و تشکیلات گوناگون با اسلام و جمهوری اسلامی» (آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله العالی) ۵۵:۱۳۹۹) است. با تبدیل دیپلماسی به ابزاری برای جنگ و دفاع نمی‌تواند به گونه‌ای انفعالی عمل کرد و بر همین مبنا «دیپلماسی منفعل بدترین نوع

دیپلماسی» (آیت‌الله‌خامنه‌ای، راهبردهای سیاست‌خارجی، ۲۱) است. «این که کشوری با دیپلماسی منفعل منتظر باشد دیگران چه می‌گویند، چه می‌کنند و بر اساس آن، به مقتضای ضرورت و موقعیت تصمیم بگیرد، بدترین شکل دیپلماسی است» (آیت‌الله‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی ۱۳۹۹: ۲۱).

در برابر دشمنان تاریخی و آشتی‌ناپذیر جمهوری اسلامی ایران ایشان بهترین دفاع را حمله می‌دانند چنان که بیانات زیر در حضور هیات دولت بر آن تاکید نموده‌اند. «یک وقت هست که زورگویان بین‌المللی می‌آیند و می‌گویند که آقا شما فلان کار را کرده‌اید و ما رفع و رجوع میکنیم و نه والله، نه بالله... ولی یک وقت هست که تهاجمش، تهاجم زورگویانه است؛ بهترین دفاع در چنین مواقعی هجوم است.» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت ۱۳۸۷/۰۶/۲۷) بر همین اساس ایشان از دیپلماسی تهاجمی و سیاست خارجی انقلابی سخن به میان آورده و موضع جمهوری اسلامی را از ابتدا استکبارستیز، ظلم‌ستیز و مقاومت‌محور قلمداد نموده‌اند. «موضع جمهوری اسلامی ایران در عرصه سیاست خارجی از ابتدا، موضع تهاجمی بوده است و تبدیل این سیاست به موضع تدافعی خطاست و متأسفانه این خطا گاه اتفاق افتاده است. موضع تهاجمی یعنی سیاست طلبکارانه، و جمهوری اسلامی ایران در بسیاری از مسائل از دنیای امروز طلبکار است. جمهوری اسلامی ایران در قضیه‌ی سیاست‌های استکباری، در مسأله زن، در مسأله ایجاد جنگ‌های داخلی و تولید سلاح، در قضیه اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی، در زمینه‌ی گسترش فرهنگ لابی‌گری و اشاعه شهوت جنسی از دنیای به اصطلاح مدرن امروز سؤال دارد و طلبکار است.» (دیدار اعضای هیأت دولت و مدیران اجرایی کشور با رهبر انقلاب ۱۳۸۶/۰۴/۰۹) در این وجه از دیپلماسی به واسطه سیطره قدرت‌های معاند بر سازمان‌های بین‌المللی رسمیت آنها و صداقت آنها از منظر مقام رهبری مورد تردید است. «مسئولان ما در این چند روز تکرار کردند که ما در قالب سازمان ملل حاضریم به این حرکت کمک کنیم و با آن همراه شویم. من عرض می‌کنم: بله؛ سازمان ملل خوب است؛ منتها یک شرط دارد و آن، این است که سازمان ملل زیر نفوذ امریکا و دیگر قدرتهای بزرگ قرار نگیرد؛ و الا اگر قرار باشد سازمان ملل - چه شورای امنیت و چه بخشهای دیگر آن - زیر نفوذ آنها قرار گیرد، نمیشود به آن اعتماد کرد.» (بیانات در دیدار خانواده‌های شهدای نیروهای مسلح ۱۳۸۰/۰۷/۰۴) به باور ایشان میثاق‌های بین‌المللی و معاهداتی که آشکارا به وسیله امریکا و اسرائیل زیر پا گذاشته می‌شوند قابل احترام و ارج

نیستند. «البته آمریکا و بسیاری از کشورهای غربی از اسرائیل حمایتی بیدریغ و آشکار میکنند و میثاقهای بین‌المللی را زیر پا میگذارند و یک بار دیگر برای همه دنیا به اثبات میرسد که نگاه قدرتهای بزرگ به معاهدات و مجامع بین‌المللی، یک نگاه ابزاری است. آنها از این معاهدات و از این مجامع بین‌المللی، فقط در جهت منافع و هدفهای خود استفاده میکنند و برای معاهدات و مجامع مذکور، احترامی قائل نیستند» (بیانات در دیدار شرکت کنندگان در همایش بین‌المللی رسانه‌های جهان اسلام در حمایت از انتفاضه فلسطین ۱۱/۱۱/۱۳۸۰) به واسطه همین کارشکنی‌ها لازم است که دیپلماسی جهت‌دار باشد و بتواند ارزش‌های مورد نظر جمهوری اسلامی را پاسداری کند. «در زمینه‌ی دیپلماسی، کارآمدی، تحرک بی‌وقفه، جهت‌دار بودن و حضور فعال در معاهدات و مجموعه‌ها و هسته‌های منطقه‌ای و جهانی مورد نظر است.» (بیانات در دیدار کارگزاران نظام ۱۵/۰۵/۱۳۸۲) این ارزش‌ها از آنجا که مورد حمایت سازمان‌های بین‌المللی نیستند، باید با پاسداری و مقاومت آنها را پیگیری نمود. «نجات فلسطین با در یوزگی از سازمان ملل یا از قدرتهای مسلط و به طریق اولی از رژیم غاصب به دست نمی‌آید، راه نجات فقط ایستادگی و مقاومت است.» (بیانات در چهارمین کنفرانس حمایت از ملت فلسطین ۱۴/۱۲/۱۳۸۷). در نتیجه استفاده ابزاری از این سازمان‌ها مشروعیت آن از سوی جمهوری اسلامی همواره زیر سوال بوده است. «شورای امنیت، یک روز اشغال فلسطین به وسیله‌ی گروههای تروریست جرّار را سریعاً به رسمیت شناخت و نقشی اساسی را در پیدایش و تداوم این ظلم تاریخی بازی کرد، و پس از آن چندین دهه همواره در برابر نسل‌کشی‌ها، آواره‌سازیها، جنایتهای جنگی و انواع جرائم گوناگون دیگر آن رژیم، سکوت رضایت‌آمیز کرد، و حتی هنگامی که مجمع عمومی رأی به نژادپرست بودن صهیونیسم داد، نه تنها با آن همراهی نکرد، که در عمل ۱۸۰ درجه با آن فاصله گرفت. کشورهای زورگوی عالم که برخوردار از عضویت دائم در شورای امنیت‌اند از این مجمع جهانی همچون ابزار استفاده میکنند. نتیجه آنکه نه تنها این شورا به کار امنیت در جهان کمکی نمیکند بلکه هر جا که قرار است مفاهیمی همچون حقوق بشر یا دموکراسی و امثال آن، وسیله‌ی زیاده‌طلبی و سلطه‌ی بیشتر آنان گردد، به کمک ایشان می‌شتابد و بر کارهای نامشروع آنان پوششی از فریب و دروغ می‌افکند.» (بیانات در چهارمین کنفرانس حمایت از ملت فلسطین ۱۴/۱۲/۱۳۸۷)

در نتیجه اقدامات خصمانه دولت‌های آمریکا و اسرائیل، آن‌ها از ارتباطات صلح‌محور و مبتنی بر همکاری سیاست خارجی ایران حذف شده و هسته اصلی دیپلماسی را کشورهای آسیایی و مسلمان و قدرت‌های اروپایی که چندان تحت نفوذ آمریکا نیستند تشکیل می‌دهد. «در ارتباطات دیپلماسی ما، باید بر این استقلال و بر این عزت اجتماعی تکیه شود، که بحمدالله می‌شود و این روش درستی است. ما با ملت‌های دنیا و با دولت‌های گوناگون عالم، بنای همکاری و تفاهم داریم؛ البته نه با زورگویان و کسانی که می‌خواهند همه مسائل را با تکیه بر قدرت خودشان حل کنند؛ مثل آمریکا. با اینها آلمان در یک جوی نمی‌رود.» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت ۱۳۷۷/۰۶/۰۲)

اصلاح و بهبود محیط امنیتی

یک سر یک سرفصل دیگری که مطرح می‌خواهم بکنم، مسئله‌ی امنیت است. خوب، بحمدالله کشور امروز یک سپر امنیتی محکمی دارد. خوب شما نگاه کنید، دُوروبر ما ببینید چه خبر است. شرق ما افغانستان است و آن حوادث و پاکستان و غرب ما این کشورهای همسایه‌ی عربی و عراق و سوریه و یمن و این حوادثی که در این منطقه‌ی غرب آسیا در جریان است و حوادثی که پیرامون ما در لیبی و مثلاً مصر و بقیه‌ی جاها هست، وقتی انسان اینها را نگاه می‌کند، می‌فهمند که چه قدر نعمت بزرگی است این امنیتی که امروز ما بحمدالله داریم. این سپر امنیتی، خوشبختانه کشور را فراگرفته که از این آسیب‌های امنیتی محفوظ است. مردم راحت زندگی میکنند از لحاظ امنیت، به نظر من یکی از چیزهایی که خوب است مسئولین محترم در صحبت‌هایشان با مردم در میان بگذارند که مردم یادشان بیاید - چون «نعمتان مجهولتان الصّحّة و الامان»، مجهول است - یکی «امان» است. تا امان هست، کسی ملتفت نیست که امنیت هست. از خانه تا محلّ کسبت می‌خواهی بروی، ناامن باشد؛ تا مدرسه می‌روی، ناامن باشد؛ دانشگاه، ناامن باشد؛ از این شهر به آن شهر، ناامن باشد؛ الحمدالله امروز امنیت در کشور وجود دارد و این به خاطر زحمات نیروهای نظامی ما و نیروهای امنیتی ما است؛ باید واقعاً از اینها تشکر کرد و اینها را تقویت کرد.. و به نظر من سه بخش هم در اینجا مورد توجه است؛ یکی سدّ دفاعی ملی است که اساس کار این است؛ آن روحیه‌ی انقلابی و دینی مردم، یکی از آن سه عنصر اصلی حفظ امنیت کشور است؛ یعنی حقیقتاً آن روحیه‌ی انقلابی مردم و دینی مردم است که تشجیع میکند و تحریرص میکند

نیروهای ما را که بتوانند کارهای خودشان را درست انجام بدهند؛ یکی این است که باید حفظ بشود (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۹۵/۰۶/۰۳)).

اعتمادسازی در حوزه‌های نظامی

توی همین قضایای بعد از انتخابات واقعاً غفلت بزرگی کردند. حالا من که می‌گویم غفلت، چون بنای من بر خوشبینی است؛ خود من هم آدم بدبینی نیستم؛ آدم خوشبینیام، نسبت به اشخاص هم خوشبینم. بلافاصله روز بعد از انتخابات، کارهای بدی را انجام دادند؛ حالا دارند نتایجش را می‌بینند. به عنوان اعتراض به انتخابات، مردم را به خیابانها دعوت کردند؛ چرا؟ این چه منطقی است؟ چرا مردم را به خیابان دعوت میکنند؟ مگر مسئله‌ی انتخابات - مسئله‌ای به این اهمیت، به این ظرافت - قابل حل توی خیابان است؟ نیروی فشار درست کردن؛ اینها غفلتهای بزرگی است. خوب، وقتی اینجوری میشود، مأمونی درست میکنند برای دشمن؛ مأمونی درست میکنند برای آن کسی که میخواهد ایجاد آشوب و اغتشاش کند؛ اینها غفلتهاست. یعنی در سیاست، غفلتها گاهی مثل خیانتها خیلی ضربه میزند. یعنی واقعاً وقتی شما تیراندازی کردید، این تیر خورد به سینه‌ی یک نفر، ممکن است شما متعمد هم نباشید، اما بالاخره در نتیجه تأثیر ندارد؛ تیر توی قلبش خورد، میافتد میمیرد؛ چه شما تعمد داشته باشید، چه از روی خطا زده باشید؛ خیال کردی این سیل است، زدی به سینه‌ی آدم. خطاها گاهی اینجوری است؛ خطائی میکند، خطاست؛ اما در نتیجه تأثیری ندارد؛ همان ضربه وارد می‌آید. خوب، حالا شما بخواهید محیط دانشگاه را از این آسیب محفوظ نگه دارید، باید چه کار کنید؟ این خیلی مهم است. توجیه (بیانات در دیدار وزیر علوم و استادان، ۱۳۸۸/۱۱/۱۳)

دانشجو

مبارزه با تروریسم

امروز آمریکایی‌ها ادعا می‌کنند می‌خواهند با تروریسم مبارزه کنند، در حالی که خطرناک‌ترین گروه‌های جرّار تروریستی را خود اینها به وجود آوردند؛ داعش را چه کسی به وجود آورد؟ خودشان اعتراف می‌کنند که در ایجاد داعش نقش و سهم اصلی را داشته‌اند. گروه‌های خُرد و ریزودرشت دیگر - از قبیل داعش - را چه کسی به جان عراق و سوریه و بقیه‌ی نقاط انداخت؟ این گلوله‌ها و این ابزارها و این دلارهایی که در جیب این انسانهای جنایتکار و آدم کش میرود، از کجا می‌آید؟ این پولها از کجا می‌آید؟ این کسانی که به دستور سیاستهای

آمریکا گروه‌های تروریستی جرّار خطرناک منطقه را پشتیبانی میکنند، چه کسانی هستند؟ آیا تردیدی وجود دارد در اینکه دست استکبار در ایجاد تروریسم و در ترویج تروریست‌ها و در کمک به آنها و پشتیبانی آنها در منطقه‌ی ما بیشترین نقش را داشته است؟ در همه‌ی نقاط این منطقه که انسان نگاه میکند، این سرانگشت خبیث دشمنان را در تولید حادثه‌ی تروریسم مشاهده میکند. دولت جعلی صهیونیست را که فلسطین را آن‌جور در غزه و در منطقه‌ی ساحل غربی مورد فشار قرار داده است، چه کسی پشتیبانی میکند؟ چه کسی حمایت می‌کند؟ چه کسی جاده را برای آنها صاف میکند؟ چه کسی پشت سر آنها می‌ایستد؟ قدرتهای غربی هستند که در رأس آنها هم آمریکا است؛ آن‌وقت در شعارهایشان، اظهارشان این است که ما با تروریسم مخالفیم، ما با داعش مخالفیم؛ و دروغ می‌گویند، خلاف واقع می‌گویند. این جاهلیت است؛ این همان جاهلیتی است که امروز در دنیا وجود دارد. (بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلام) (۱۳۹۴/۰۲/۲۶)

گسترش همکاری‌های دفاعی - نظامی با کشورها

یک مسئله‌ی دیگر هم این است که ما در همه‌جا بایست در دیپلماسی موضع فعال داشته باشیم. بایستی انسان بخصوص در مسائل شبیه مسائل منطقه - که امروز مسائل بسیار پیچیده‌ای است؛ مسائل منطقه‌ی ما، مسائل سوریه و عراق و لبنان و شمال آفریقا، این طرف در طرف شرق، افغانستان و پاکستان و مانند اینها، مسائل فوق‌العاده پیچیده‌ای است؛ سیاستها اینجا خیلی در هم فرورفته و متخاصم و مؤثر بر روی یکدیگرند - خیلی لازم است که با دقت و هوشیاری و قدرت فعل، فعال بودن و اثرگذار بودن، وارد میدان بشود که خبر در یک جاهایی الحمدلله وارد شده‌ایم، همین‌جور هم بوده. در زمینه‌ی مسائل دیپلماسی، استفاده از ظرفیت دیپلماسی برای اقتصاد است. دستگاه‌های اقتصادی با وزارت خارجه، در زمینه‌ی مسائل اقتصادی بایستی تعامل دائمی داشته باشند. خبر مگر ما نمی‌گوییم مثلاً فرض کنید که انتقال فلان فناوری پیشرفته از فلان کشور انجام شود، یا صادرات به فلان کشور که روی صادرات تکیه می‌کنیم - خوب، در این زمینه‌ها وزارت خارجه بایستی محور کار باشد. ما شنیده‌ایم و دیده‌ایم مواردی را که یک وزارتخانه‌ای، در یک کشوری دارد مذاکره‌ی اقتصادی میکند، اما وزارت خارجه اصلاً خبر ندارد! این ضرر است، این زیان محض است. البته این وظیفه‌ای است دوطرفه، هم وظیفه‌ی دستگاه‌ها است که با وزارت خارجه همکاری و همراهی داشته باشند در این زمینه، هم وظیفه‌ی وزارت خارجه است که برای

این کار بنشینند برنامه‌ریزی کنند؛ یعنی در یک بخش ویژه‌ای -البته در وزارت خارجه یک بخش اقتصادی علی‌الظاهر هست، یعنی از سابق که بوده- باید برنامه‌ریزی کنند، فعال کنند، این هم یک مطلب است. آن چیزی که مورد اعتماد است در دیپلماسی، آن کار ثابت مسلم امضا شده‌ی قابل احتیاج است، این در مسائل ارتباطات ما با خارج از کشور مهم است که خب باید روی این دقت کرد. (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۹۵/۰۶/۰۳))

توسعه تعاملات با نهادهای بین‌المللی

امروز اقتدار ایران اسلامی را حتی دشمنان هم نمیتوانند انکار کنند؛ آنها هم اقرار میکنند. البته دشمن با نیت پیشبرد پروژه‌ی ایران‌هراسی - با این نیت، با این موضع خصمانه - قدرت شما و قدرت ملی این کشور و این نظام را فریاد میکشد. بخشی از این کار او درست و بخش دیگری، غلط و دروغ است. آن بخش که نشان دهنده و گویای قدرت نظام جمهوری اسلامی است، راست است؛ درست است. ما در دوران سی ساله‌ی جمهوری اسلامی از صفر شروع کردیم و به جاهای بسیار پیشرفته‌ای رسیدیم، ولی قانع نیستیم به آنچه رسیدیم. اما آنچه رسیدیم، قابل مقایسه نیست با آن نقطه‌ای که در آن قرار داشتیم. من از روز اول در نیروهای مسلح حضور داشتم؛ ارتش راه، وزارت دفاع راه، امکانات راه، سپاه راه، نیروهای انتظامی را با همه‌ی محتواشان، با همه‌ی ظرفیتشان، از نزدیک لمس کرده‌ام. امروز شما جوانان عزیز در قله‌ای قرار دارید که آن روز حتی با اشاره‌ی انگشت هم نمیشد آن را نشان داد و هیچ کس باور نمیکرد. اقتدار علمی، اقتدار تسلیحاتی، خودباوری، اعتماد به نفس، انسجام، پیشرفت، در بخشهای مختلف. این قسمت از حرف دشمن راست است. (بیانات در دانشکده علوم دریایی نوشهر ۱۳۸۸/۰۷/۱۴)

پشتوانه قدرت دفاعی مقتدر:

در عرصه‌های مختلف - که مکرر در این جلسه و در جلسات دیگر اشاره‌ای کرده‌ام به خاطرات آن روزها و آنچه در عرصه‌های جنگ و میدان جنگ [اتفاق افتاد]، بخصوص در اوایل شروع جنگ در سال ۵۹ از نزدیک، و بعدها در سال‌های بعد که بنده رئیس‌جمهور بودم و به وسط میدان نمیرفتم از گزارشها و در جلسات تصمیم‌گیری - شاهد بودیم که ارتش چه کرد. این روز را باید گرامی داشت؛ این خاطره را باید حفظ کرد و معنای بیست و نهم فروردین را باید درست فهمید. بیست و نهم فروردین یعنی ارتش متعلق است به ایران، به انقلاب، به مردم؛ و در خدمت هدفهای مردم و در خدمت هدف‌های انقلاب ایستاده است؛ همان‌طور که الان این جوانهای

عزیزمان در سرود خواندند، ارتش به پای انقلاب ایستاد. این معنای بیست‌ونهم فروردین است. این از جمله‌ی کارهای بزرگ بود و آثار ماندگاری داشت؛ بعد از این هم آثار بیشتری خواهد داشت. و ان شاء الله شما جوانها در این فضا، در این محیط، با این جهت‌گیری رشد میکنید و ان شاء الله برای کشورتان افتخار خواهید آفرید (بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴/۰۱/۳۰))

نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای ارتقای جایگاه انقلاب اسلامی در میان ملت‌ها و به‌ویژه ملت‌های مسلمان، و بیداری اسلامی ملت‌ها را از دیگر تجربیات و واقعیاتی دانستند که نشان‌دهنده‌ی پیروزی بدون تردید اسلام در مقابله با نظام سلطه‌ی جهانی است. یک مسئله‌ی دیگر هم این است که ما در همه‌جا بایست در دیپلماسی موضع فعال داشته باشیم. بایستی انسان بخصوص در مسائل شبیه مسائل منطقه - که امروز مسائل بسیار پیچیده‌ای است؛ مسائل منطقه‌ی ما، مسائل سوریه و عراق و لبنان و شمال آفریقا، این طرف در طرف شرق، افغانستان و پاکستان و مانند اینها، مسائل فوق‌العاده پیچیده‌ای است؛ سیاستها اینجا خیلی در هم فرورفته و متخاصم و مؤثر بر روی یکدیگرند - خیلی لازم است که با دقت و هوشیاری و قدرت فعل، فعال بودن و اثرگذار بودن، وارد میدان بشود که خب در یک جاهایی الحمدلله وارد شده‌ایم، همین جور هم بوده.

در زمینه‌ی مسائل دیپلماسی، استفاده از ظرفیت دیپلماسی برای اقتصاد است. دستگاه‌های اقتصادی با وزارت خارجه، در زمینه‌ی مسائل اقتصادی بایستی تعامل دائمی داشته باشند. خب مگر ما نمی‌گوییم مثلاً فرض کنید که انتقال فلان فناوری پیشرفته از فلان کشور [انجام شود]، یا صادرات [به فلان کشور] - که روی صادرات تکیه میکنیم - خب، در این زمینه‌ها وزارت خارجه بایستی محور کار باشد. ما شنیده‌ایم و دیده‌ایم مواردی را که یک وزارتخانه‌ای، در یک کشوری دارد مذاکره‌ی اقتصادی میکند، [اما] وزارت خارجه اصلاً خبر ندارد! این ضرر است، این زیان محض است. البته این وظیفه‌ای است دوطرفه، هم وظیفه‌ی دستگاه‌ها است که با وزارت خارجه همکاری و همراهی داشته باشند در این زمینه، هم وظیفه‌ی وزارت خارجه است که برای این کار بنشینند برنامه‌ریزی کنند؛ یعنی در یک بخش ویژه‌ای - البته در وزارت خارجه یک بخش اقتصادی علی‌الظاهر هست، یعنی از سابق که بوده - باید برنامه‌ریزی کنند، فعال کنند، این هم یک مطلب است. آن چیزی که مورد اعتماد است در دیپلماسی، آن کار ثابت مسلم امضاشده‌ی قابل احتجاج

است، این در مسائل ارتباطات ما با خارج از کشور مهم است که خب باید روی این دقت کرد. (بیانات دیدار مسئولان وزارت امور خارجه و سفرای جمهوری اسلامی ایران در دیگر کشورها با رهبر انقلاب (۱۳۸۶/۰۵/۳۰) در جدول زیر می‌توان خلاصه‌ای از این شاخص‌ها و نشانه‌ها را مشاهده نمود:

جدول ۱. شاخص‌های دیپلماسی دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

نوع شاخص دیپلماسی دفاعی	ملح‌ساز	بازدارنده	تهاجمی	اصلاح و بهبود محیط امنیتی	اعتماد سازی در حوزه های نظامی	مبارزه با تروریسم	گسترش همکاری های دفاعی نظامی با کشورها	توسعه تعاملات با نهاد های بین المللی	پشتوانه دفاعی تسلط پذیری
همکاری / متخاصم	افزایش همکاری های دفاعی با دولت های منطقه ای و فرامنطقه ای	افزایش همکاری های دفاعی با دولت های منطقه ای و محدود	بی اعتنائی به همکاری های دفاعی در سطح منطقه ای و بین المللی	تعاملات نظامی میان سازمان های نظامی کشورها	ایجاد شفافیت در عرصه های نظامی	شناسایی چهره واقعی تروریسم به جهان	افزایش همکاری بین کشورها جهت مقابله با تروریسم	تعاملات با نهادهای منطقه ای فرا منطقه ای	بازدارندگی توانمندی در حوزه مختلف دفاع از استقلال و تمامیت ارضی کشور
معاهدات بین المللی	افزایش معاهده های ایجاد محدودیت برای استفاده از تسلیحات کشتار جمعی	گسترش معاهده های نظامی و چند جانبه	نیروستن و یا خروج از معاهدات نظامی و دفاعی	تنظیم معاهدات امنیتی بین المللی سازمان های بین المللی	گسترش مناسبات میان سازمان های نظامی راستای اعتماد سازی	مبارزه با انواع تروریسم بین المللی	همکاری در جهت برقراری امنیت بین المللی	عمل به معاهدات بین المللی در زمینه های تعامل با نهاد های بین المللی	اجرای معاهدات به منظور حفاظت از امنیت ملی و فرا منطقه ای
سازمان های بین المللی	اعتماد به سازمان های بین المللی و درخواست همکاری با آن ها در بیشتر زمینه ها	عدم اعتماد به سازمان های بین المللی و ایجاد منطقه ای	بدبینی به سازمان های بین المللی سبطه استکبار	گسترش نقش سازمان های المللی در زمینه اصلاح و بهبود محیط امنیتی	گسترش و تبیین این که چه کسی نامی را دارد؟ پشتیبانی میکند؟ از نامن کننده حمایت میکنند.	آمریکا به دنبال منافع خودشان هستند و [اگر] لازم بدانند یک نقطه را نامن کنند میکنند و از نامن کننده حمایت میکنند.	بدحسابی های طرف غربی را - یعنی بخصوص آمریکا - را - به حساب بیابوریم.	امروز یک سپر امنیتی محکمى دارد. خب عرصه منطقه ای فرا منطقه ای	عدم تسلط نظامی در امور داخلی کشورها و نفی سلطه پذیری
اهداف اعلامی و اعلامی	ارائه اطلاعات تفصیلی دفاعی	عدم لزوم شفافیت در ارائه میزان قدرت دفاعی	پنهان کاری و تعارض در اهداف اعلامی و اعلامی	محیط امنیتی یک بازیگر ورودی و نهاد نظامی در سیاست گذاری خارجی و امنیتی آن محسوب می شود.	ورودی در فراکرد ادراک محیطی و دریافتی که رهبران تصمیم گیر از داده های محیط امنیتی دارند	پردازش شده و خروجی آن در قالب کتورها و تصمیمات شناخته شده ای وجود دارد.	روش شناختی مشخصی برای امنیت و ارتباط آن با سیاست گذاری وجود دارد.	ارتباطی میان محیط امنیتی یک بازیگر و سیاست گذاری خارجی و امنیتی آن وجود دارد	مقابله با نظام شناختی و شناختی نظام سلطه
هدف وجودی دیپلماسی دفاعی	اعتماد سازی	افزایش قدرت ملی	گسترش سیطره و اعمال نفوذ در کشورهای اطراف	محیط امنیتی متناسب با قدرت ملی کشور تعریف می شود.	رویکرد دیپلماسی دفاعی - امنیتی کشور جمهوری اسلامی ایران با در نظر گرفتن تعطف هرچه بیشتر منافع ملی کشور.	دیپلماسی دفاعی به عنوان یکی از ابزارهای هویت یابی و مشروعیت سازی سیاست دفاعی و راهبردی می باشد.	بیلماسی دفاعی، بخشی از سیاست های دولت است که به عنوان یک ابزار مهم در تحقق اهداف کلان نیروهای مسلح نقش آفرینی می کند	هدف دیپلماسی دفاعی ج ایران باید بتواند زمینه های بسط قدرت در برابر دشمنان با قفل و بالقوه است.	دیپلماسی دفاعی بخشی از معادله قدرت بین الملل محسوب می شود.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در حال حاضر دیپلماسی دفاعی، جمهوری اسلامی ایران، از لحاظ رویکرد و کارکردهای مؤثر آن، جایگاه ارزنده‌ای برای تصمیم‌گیرندگان و سیاست‌مداران، جمهوری اسلامی ایران دارد. چراکه در طی دهه اخیر، این نوع دیپلماسی به شدت مورد توجه مسئولان و تصمیم‌سازان کشور قرار گرفته است. دیپلماسی دفاعی، جمهوری اسلامی ایران در حالی پیگیری و بازتولید می‌گردد، که با توجه به تهدیدها و چالش‌های به‌وجود آمده علیه کشور، جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای مطرح و دارای جایگاهی ویژه است. و از لحاظ پیشگیری و مهار تهدیدهای پیش‌رو، بخش دفاع با تکیه بر فعالیت‌های دیپلماتیک، می‌تواند در ایجاد اعتماد و اطمینان متقابل میان کشورهای منطقه، نقش اساسی و مطلوبی را ایفا نماید. پس برای تداوم و تحقق دیپلماسی دفاعی پویا که توان همکاری‌های دفاعی با کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در زمینه‌های فنی و مطالعاتی، تبادل تجهیزات، سرمایه‌گذاری‌های مشترک، آموزش‌های نظامی و تبادل وابستگان نظامی و دفاعی، را داشته باشد. با توجه بن‌مایه‌های نظام سیاسی جدید، انواع تهدیدها و مخاطرات علیه این نظام تازه تاسیس شکل گرفته و با ابزارهای گوناگون مورد حمله قرار گرفت. با توجه به گسترش نظریات گوناگون در حوزه دفاعی و از آن‌جا که مسأله امنیت، قابل مناقشه و چشم‌پوشی نیست، همه ابزارهای لازم برای تامین و محافظت از امنیت به کار گرفته شد. یکی از این منابع دیپلماسی دفاعی است که با استفاده از قدرت نرم به پیشبرد اهداف سیاست خارجی از یک سو و دفاع از موجودیت سیاسی و منابع بالقوه جمهوری اسلامی از سوی دیگر می‌پردازد. بر همین اساس در این پژوهش با خوانش بیانات رهبر معظم انقلاب و با رویکرد نشانه‌شناسانه کوشش شد تا به برجسته‌سازی وجوه گوناگون دیپلماسی دفاعی در اندیشه ایشان پرداخته شود. نگارندگان با تقسیم وجوه دیپلماسی دفاعی به ۱۰ شاخص اصلی صلح‌ساز، بازدارنده و تهاجمی، مبارزه با تروریسم، اصلاح و بهبود محیط امنیتی، اعتمادسازی در حوزه‌های نظامی، گسترش همکاری‌های دفاعی نظامی با کشورها، توسعه تعاملات با نهاد‌های بین‌المللی، پشتوانه دفاعی قدرت مقتدر، نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، کوشیدند تا بیانات مرتبط با این ۱۰ شاخص اصلی را جمع‌آوری نمایند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد این ۱۰ شاخص اصلی، مقام معظم رهبری (مدظله العالی) به‌عنوان هدف اصلی دیپلماسی دفاعی تاکید دارند. در این

۱۰ شاخص اصلی، بر افزایش همکاری‌های سیاسی و نظامی با کشورهای مسلمان بیش از سایر کشورها تاکید شده است. با هدف دفاع از محرومان و مظلومان در کشورهای مسلمان، معاهدات نظامی بیشتر با هدف جلوگیری از نفوذ استکبار و مقابله با نفوذ صهیونیسم باید مورد توجه قرار گیرد، هم‌چنین با توجه به نفوذ ابرقدرت‌ها در سازمان‌های بین‌المللی همکاری با آن‌ها باید محتاطانه و از روی آگاهی باشد. به طور کلی اصولی که رهبری در دیپلماسی دفاعی به آن معتقدند عبارتند از: ۱- ارتباط برادرانه با کشورهای اسلامی ۲- مقابله با دشمنان ۳- روابط مسالمت آمیز با کشورهای دوست. بر همین اساس و با توجه به اهداف دشمنان اسلام و انقلاب، هدف از دیپلماسی دفاعی بیش از هر چیز باید افزایش قدرت ملی باشد تا بتواند مانع از تحقق اهداف دشمن شود. بازخوانی بیانات رهبر انقلاب نشان می‌دهد دیپلماسی دفاعی بیش از هر چیز می‌بایست در مقابله با تهدیدهای نرم علیه نظام سیاسی به کار گرفته شود. به عبارت بهتر، رسالت دیپلماسی دفاعی افزایش قدرت ملی به منظور دفع تهدیدهای نرم دشمن در همه عرصه‌های سیاسی و نظامی است. امری که تحقق آن نیازمند آگاهی از مقتضیات زمان و در نظر داشتن توانایی‌ها، امکانات و هم‌چنین محدودیت‌ها است. در اندیشه دفاعی رهبری دیپلماسی دفاعی در میان هستی‌شناسی خود اصل اعتدال و میانه روی را رعایت کرده و با یک نگرش منطقی به ماهیت انسان، سیاست و روابط دیپلماسی، می‌تواند با نگاه بهتری به تفسیر دیپلماسی دفاعی بپردازد. ماهیت اندیشه دفاعی رهبر انقلاب نسبت به دیپلماسی دفاعی واقع‌گرا مبتنی می‌باشد. رهبر انقلاب با استعانت از تعالیم ائمه اطهار(ع)، با تفکری جامع نسبت به سرنوشت بشر و دیپلماسی دفاعی (ترکیب صلح و جنگ)، توانسته تفسیر دقیقی از ماهیت دیپلماسی دفاعی ارائه دهد و این ریشه در اصل اعتدال حاکم بر دین اسلام به عنوان یک مکتب جهان شمول دارد. دیدگاه عدالت محور موجود در اندیشه رهبری به دیپلماسی دفاعی بر پایه ارزش‌های والای انسانی است که در دیپلماسی دفاعی سایر کشورها که از مکاتب لیبرالیسم و شبیه آن، پیروی می‌کنند وجود ندارد. عدالت در اندیشه دفاعی رهبری از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. لذا می‌توان گفت که عدالت به طور همه‌جانبه زیربنای دیپلماسی دفاعی رهبری را تشکیل می‌دهد. بر اساس دیدگاه رهبری رابطه امت اسلامی با کشورهای دیگر بر پایه اصل صلح قرار می‌گیرد چرا که اسلام دین صلح و همزیستی است و از این رو میهن اسلامی ما کشوری صلح‌جو است که دارای دیپلماسی مسالمت‌آمیزی می‌باشد. بر اساس اصل

عدالت، تمامی رفتارهای جمهوری اسلامی ایران در تعامل با کشورهای دیگر باید بر اساس معیار عدالت تنظیم شود. از دیدگاه مقام معظم رهبری، جهاد برخوردار از ماهیت اصلاحی است و در زمینه دعوت به آزادی، آزادگی و عدم سلطه‌گری و سلطه‌ذیری قابل تفسیر است. از این رو جهاد با مفهوم آزادی، عدالت محوری و دفاع از مظلوم پیوند تگاتنگی دارد. رهبر معظم انقلاب دیپلماسی دفاعی را نه بر مبنای مرزهای جغرافیایی، که بر مبنای مرزهای عقیدتی استوار می‌داند و اصولی را در این منظر مطرح ساخته است که از یک سو روابط مسلمانان را بایکدیگر و از سوی دیگر روابط مسلمانان را با غیر مسلمانان ترسیم نموده است. به عقیده ایشان اسلام یک دین جهانی، همگانی و فراگیر است و به یک قوم، نژاد، قاره و منطقه اختصاص ندارد، یک آیین بزرگ انسانی است که برای هدایت و سعادت تمام انسان‌ها آمده است. بر اساس دیدگاه رهبری دیپلماسی دفاعی چه در سطح منطقه‌ای و چه در سطح جهانی بخش مهمی از برنامه‌های راهبردی و استراتژی‌های عملی اسلام را به خود اختصاص داده است.

نتیجه‌گیری

بر اساس تحلیل اسنادی و جمع‌آوری ادبیات و مبانی نظری پژوهش تجزیه و تحلیل انجام شده بر اساس نشانه‌های دیپلماسی دفاعی در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) عوامل موثر به شرح ذیل استنتاج می‌شود.

۱- جمهوری اسلامی ایران علیرغم تهدیدهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با دیپلماسی دفاعی می‌تواند، همه عوامل و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر رفتار کشورهای منطقه و جهان را ترکیب نماید. دیپلماسی دفاعی می‌تواند روابط کشورمان را به گونه‌ای ساماندهی نماید که امکان بهره‌گیری از ابزارهای پراکنده برای تولید و متمرکزسازی قدرت فراهم گردد. این موضوع در شرایطی ممکن خواهد بود که امکان‌سازی روابط دیپلماتیک برای ارتقای آن به حوزه‌های راهبردی وجود داشته باشد. دیپلماسی دفاعی به عنوان یک مفهوم جدید در عرصه بین‌المللی مقوله‌ای است که می‌تواند اهداف و منافع نظام سیاسی با کمک بخش دفاع و بدون کاربرد قدرت سخت تامین کند. به تعبیری دیپلماسی دفاعی به عنوان مکمل دیپلماسی سیاسی یکی از ابزارهای موثر در بهبود روابط خارجی و جلوگیری از جنگ و تقویت همکاری‌ها به شمار می‌آید. در این جهت دیپلماسی سیاسی با درهم آمیختن دیپلماسی و دفاع در روندی نظام مند به ابزاری اثربخش تبدیل می‌شود که با

بکارگیری و تولید قدرت نرم تلاش می‌کند تا از طریق تعامل ملی با سایر واحدهای نظام بین الملل، هدف راهبردی جمهوری اسلامی در پیشگیری و مقابله با تهدیدات مخرب محقق کند.

۲- جمهوری اسلامی ایران به لحاظ برخورداری از جایگاه ویژه ای منطقه ای می‌بایست، در شکل بندی های قدرت راهبردی نقش آفرین باشد، به همین دلیل کشور ما از قابلیت فراگیری برای ایفای نقش ائتلافی در پیمان های دفاعی برخوردار است که این قابلیت ها در سایه دیپلماسی دفاعی می‌تواند تأمین کننده منافع ملی باشد، سازماندهی جبهه مقاومت علیه نظام سلطه، نمونه عینی قدرت منطقه ای جمهوری اسلامی ایران می‌باشد.

۳- رویکرد و گفتمان حاکم بر دیپلماسی دفاعی ج.ا.ایران در جهت مقابله با تهدیدهای پیرامون منطقه ای و فرامنطقه ای و خنثی سازی آنها، رویکرد ترکیبی تدافعی-تعاملی همه جانبه است. تعامل مبتنی بر اعتماد و تنش زدایی و همکاری در جهت حداکثر بهره گیری از ابزارهای غیر نظامی برای کسب بالاترین هدف های نظامی در جهت مقابله با تهدیدهای منطقه ای تلاش اصلی دیپلماسی دفاعی کشور می‌باشد.

۴- جمهوری اسلامی ایران با دیپلماسی دفاعی نوعی موازنه در حوزه منطقه ای به موازات تعامل گرایی فرامنطقه ای ایجاد کند در آن شرایط بسیاری از مخاطره ها و تهدیدهای منطقه ای خود را کاهش می‌دهد. جهت محقق شدن این هدف ج.ا.ایران می‌تواند نسبت به فعال سازی قابلیت های منطقه ای و فرامنطقه ای خود و عضویت در سازمان هایی مانند جنبش عدم تعهد، کنفرانس اسلامی، اکو، عضویت در پیمان شانگهای، کشورهای ساحلی دریای خزر و نیز منطقه خلیج فارس، از طریق دیپلماسی دفاعی اقدام نماید.

فهرست منابع

- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در مراسم اعطای نشان فتح به فرماندهان سپاه و ارتش (۱۳۶۷/۰۷/۰۵)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات در دیدار جمعی از مردم آذربایجان (۱۳۸۸/۱۱/۲۸)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری (۱۳۸۴/۰۵/۱۲)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار پنجاه هزار فرمانده بسیج سراسر کشور (۱۳۹۲/۰۸/۲۹)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار جمعی از مردم آذربایجان (۱۳۸۸/۱۱/۲۸)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی (۱۳۸۶/۰۱/۰۱)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی (۱۹/۱۰/۱۳۹۳)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۹۵/۰۶/۰۳)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در هشتمین مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش (۱۳۹۳/۰۸/۲۶)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دانشکده علوم دریایی نوشهر (۱۳۸۸/۰۷/۱۴)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، پیام نوروزی رهبر انقلاب به مناسبت حلول سال (۱۳۸۷/۰۱/۰۱)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، دیدار فرماندهان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با رهبر انقلاب (۱۳۹۵/۰۶/۲۸)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه‌السلام) (۱۳۹۶/۰۲/۰۲)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در اجتماع زائران و مجاوران حرم رضوی (۱۳۷۵/۰۱/۰۴)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش (۱۳۹۶/۰۸/۰۳)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت (۱۳۸۷/۱۰/۲۱)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، بازدید فرمانده کل قوا از نمایشگاه صنعت دفاعی و دیدار با مسئولان و متخصصان وزارت دفاع (۱۳۹۵/۰۶/۱۰)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (علیه‌السلام) (۱۳۹۶/۰۲/۲۰)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیأت دولت (۱۳۸۷/۰۶/۰۲)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار اعضای هیأت دولت و مدیران اجرایی کشور با رهبر انقلاب (۱۳۸۶/۰۴/۰۹)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، (۱۳۸۰/۰۷/۰۴) در دیدار خانواده‌های شهدای نیروهای مسلح (۱۳۸۰/۰۷/۰۴)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار شرکت‌کنندگان در همایش بین‌المللی رسانه‌های جهان اسلام در حمایت از انتفاضه فلسطین (۱۳۸۰/۱۱/۱۱)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار کارگزاران نظام (۱۳۸۲/۰۵/۱۵)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در چهارمین کنفرانس حمایت از ملت فلسطین (۱۳۸۷/۱۲/۱۴)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در چهارمین کنفرانس حمایت از ملت فلسطین (۱۳۸۷/۱۲/۱۴)

- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۷۷/۰۶/۰۲)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۷۷/۰۶/۰۳)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار وزیر علوم و استادان. (۱۳۸۸/۱۱/۱۳)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلام (۱۳۹۴/۰۲/۲۶)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت (۱۳۹۵/۰۶/۰۳)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دانشکده علوم دریایی نوشهر (۱۳۸۸/۰۷/۱۴)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان ارتش جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴/۰۱/۳۰)
- امام خامنه ای، سیدعلی، بیانات، در دیدار مسئولان وزارت امور خارجه و سفرای جمهوری اسلامی ایران در دیگر کشورها با رهبر انقلاب (۱۳۸۶/۰۵/۳۰)
- امام خامنه ای، سیدعلی، (۱۴۰۰)، رهیافت راهبر، تهران: اندیشکده راهبردی امنیت نرم.
- امام خامنه ای، سیدعلی، (۱۳۹۹) راهبردهای سیاست خارجی، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- آذر، ادوارد، ای - چونگ این مون (۱۳۷۹)، امنیت ملی در جهان سوم، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران پژوهشکده مطالعات راهبردی
- احمدی، بابک (۱۳۸۵)، از نشانه های تصویری تا متن، تهران: نشر مرکز.
- افتخاری، اصغر (۱۳۷۹)، امنیت در حال گذار تحول معنای امنیت در قرن بیست و یکم، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال سوم، شماره چهارم.
- انعامی علمداری، سهراب (۱۳۸۹)، دیپلماسی دفاعی اروپا، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هشتم، شماره ۳۱
- پیرمحمدی (۱۳۹۵). شاخصهای قدرت نرم دیپلماسی دفاعی جمهوری اسلامی ایران. نشریه سیاست دفاعی دوره ۲۴ شماره ۹۵
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۹) «نشانه‌شناسی نظریه و روش»، پژوهشنامه علوم سیاسی، شماره ۲۰
- ساعد، نادر (۱۳۸۹)، دیپلماسی دفاعی، تامل شناختی و کاوش در معانی، راهبرد دفاعی، سال هشتم، شماره ۳۱.
- سیف زاده، حسین (۱۳۸۳)، معمای امنیت و چالشهای جدید غرب، تهران، انتشارات وزارت امور خارجه
- ضیمران، محمد (۱۳۸۲)، درآمدی بر نشانه شناسی هنر، تهران: نشر قصه.
- کالر، جانان‌تان (۱۳۷۹)، فردینان دوسوسور، ترجمه کورش صفوی، تهران: انتشارات هرمس.
- گیرو، پی یر، (۱۳۸۰)، نشانه شناسی، ترجمه محمد نبوی، تهران: انتشارات آگاه.
- ماندل، رابرت (۱۳۷۷) چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- متقی نژاد، سید محمد علی (۱۳۸۳)، ابتکار جهانی کاهش تهدید، ماهنامه، شماره ۱۸۷.

